

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-229-6-67>

FORENSIC DNA ANALYSIS IN WARTIME CONDITIONS

КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ ДНК-АНАЛІЗ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Pozacheniuk E. I.

*Chief Forensic Expert in the
Dactyloscopic Sector Forensic
Research Types of Research Luhansk
Research Forensic Center of the
Ministry of Internal Affairs of
Ukraine
Vinnitsa, Ukraine*

Позаченюк Е. І.

*головний судовий експерт сектору
дактилоскопічних досліджень відділу
криміналістичних видів досліджень
Луганського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
Міністерства внутрішніх справ України
м. Вінниця, Україна*

Rublenko A. A.

*Senior Forensic Expert in the
Dactyloscopic Sector Forensic
Research Types of Research Luhansk
Research Forensic Center of the
Ministry of Internal Affairs of
Ukraine
Dnipro, Ukraine*

Рубленко А. А.

*старший судовий експерт сектору
дактилоскопічних досліджень відділу
криміналістичних видів досліджень
Луганського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру
Міністерства внутрішніх справ України
м. Дніпро, Україна*

Наприкінці минулого століття увірвалися в людське життя і змінили наш світ генетичні технології. Ця новизна не оминула і криміналістику. Завдяки досягненням у галузі молекулярної генетики стало можливим досліджувати дезоксирибонуклеїнову кислоту (ДНК) з метою ідентифікації. Було з'ясовано, що на молекулі ДНК записана вся спадкова інформація про людину. У подальшому вченими були вивчені й розшифровані генетичні коди цілого ряду ділянок ДНК, які відтворюють генетичну різноманітність людей. Було встановлено, що дослідження ДНК можливе й у біологічному матеріалі, який зазнав змін (тобто матеріал у вигляді плям на різних предметах, як-то: висушена кров, сперма, слина тощо). У судовій медицині цей напрям з'явився завдяки англійському вченому Алеку Джеффрису, який в 1984 році дійшов висновку, що як відбиток папілярного узору пальця є унікальним для кожної людини, так унікальним є й набір фрагментів ДНК кожної людини. У судовій медицині з цього часу цей напрямок почав стрімко розвиватися й отримав назву «ДНК-дактилоскопія», «ДНК-аналіз», «судово-медичний ДНК-аналіз». Завдяки його відкриттю та розробкам, ця технологія використовується у всьому світі, а в криміналістиці – саме в процесі проведення судово-медичних експертиз для розкриття різних злочинів, а також встановлення спорідненості і вирішення безлічі інших

завдань, пов'язаних з ідентифікацією особистості [3, с. 80]. Нині ДНК-аналіз проводиться навіть у портативних лабораторіях, і десятки підприємств у світі випускають обладнання геномної ідентифікації особи.

За період часу з моменту встановлення можливості застосування ДНК-аналізу з метою ідентифікації особи у світовій науці та криміналістичній практиці досягнуто суттєвих результатів, пов'язаних з розробленням дієвих технологій ДНК-аналізу та їх використанням у розслідуванні злочинів і судовому доказуванні. Значно розширилися можливості ДНК-аналізу в дослідженні біологічних слідів, ідентифікації живих осіб і трупів, установленні біологічного батьківства і біологічної спорідненості людей [4, с. 40]. Ефективність ДНК-аналізу в розкритті та розслідуванні злочинів переконливо доведена багаторічною практикою. Цей напрям залишається одним із найбільш значущих у теорії та практиці судової експертизи та криміналістики, демонструє видатні результати доказування в кримінальних справах і надалі динамічно розвивається [1, с. 216]. Так, ДНК-аналіз українські експерти почали проводити ще в 1994 році. Новим етапом розвитку стало впровадження в 1999 році першого в Україні генетичного аналізатора, а з 2005 по 2022 рік в Експертній службі МВС України створено і працює 9 ДНК-лабораторій: 8 лабораторій в обласних центрах та лабораторія Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру [2, с. 165].

Проблеми сьогодення ставлять перед слідчими, органами досудового розслідування, завдання щодо впровадження в систему доказів все більш широких, а найголовніше сучасних можливостей судових експертиз. Саме цей метод дозволяє майже зі стовідсотковою вірогідністю ідентифікувати особу та ефективно доводити її причетність до вчинення протиправних дій. Саме за допомогою аналізу ДНК можлива ідентифікації особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, здійснюється пошук зниклих безвісти осіб, можливе упізнання трупів людей, їх останків чи частин тіл, де останнє є найбільш актуальним в умовах війни. Жахливими реаліями війни, розв'язаної Росією на території України, є тисячі вбитих та закатованих, багатьох з людей вважають зниклими безвісти. Тому і про актуальність унікального методу ДНК-аналізу свідчить і те, що з його допомогою під час війни на території України встановлена дуже велика кількість осіб, які постраждали внаслідок російської агресії. Під час оглядів місць злочинів, а особливо масштабних місць злочинів, необхідно ефективний, швидкий та максимально точний метод, наразі це саме ДНК-аналіз.

За ініціативою Адміністрації Президента розроблено алгоритм щодо процедури ідентифікації тіл загиблих в зоні бойових дій. Процедура

максимально спрощена, і родичі можуть безперешкодно і безкоштовно здати тест ДНК для пошуку безвісти зниклих. Існує єдина база з даними про всі тіла, що надійшли із зони бойових дій, – військових і цивільних. Є єдина установа, яка приймає ДНК тіл загиблих і ДНК родичів, – це Науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України.

Завдяки пересувній ДНК – лабораторії, криміналістами, які використовують унікальну технологію швидкісного встановлення ДНК, можливе досить швидке встановлення сильно обгорілих фрагментів тіл загиблих людей. Для їх встановлення відбирали ДНК-профілі в родичів загиблих та порівнювали зі зразками, вилученими на самому місці злочину. Тому наразі, завдяки оперативній роботі криміналістів, у найкоротший термін опрацьовується велика кількість ДНК-матеріалу та встановлено особи загиблих. При цьому для проведення ДНК-аналізу потрібно невелику кількість біологічного матеріалу, як наприклад шматочки кісткової або хрящової тканини. Великою перевагою є те, що саме розшифрування ДНК-матеріалу проводиться лише раз, вноситься в базу ДНК-профілів, а потім за базою можливе багаторазове співставлення зі зразками ДНК-профілів родичів, чи можливих підозрюваних осіб.

Держава цього року зробила великий крок у законодавчому полі. Верховна Рада 9 липня ухвалила закон «Про державну реєстрацію геномної інформації людини», що передбачає створення єдиної державної бази ДНК. Мета створення такої бази – удосконалити роботу правоохоронних органів України із запобігання, виявлення, розкриття та розслідування злочинів проти життя, здоров'я, волі, статевої свободи та недоторканості громадян, а також інших злочинів і правопорушень, розшуку безвісти зниклих осіб та ідентифікації невпізнаних трупів.

Законом передбачається як обов'язкова, так і добровільна реєстрація ДНК. Обов'язково реєструватимуть ДНК, в тому числі, невпізнаних трупів. Також пропонується встановити механізм відбору біологічних зразків осіб, які добровільно вступають або призиваються на військову службу та військовослужбовців, за потреби забезпечити подальшу їхню ідентифікацію.

За словами заступника міністра внутрішніх справ України Ігоря Бондаренка, ухвалення цього закону особливо актуально зараз, коли МВС проводить молекулярно-генетичні дослідження, пов'язані із воєнними злочинами військових РФ на території України. За чотири місяці війни призначено понад 6 тисяч експертиз щодо встановлення особи, з яких близько 40 відсотків вже виконані.

14 липня 2022 року в місті Вінниці російські ракети поцілили в Будинок офіцерів і будівлю з офісними приміщеннями. Від ракетного

удару загинуло 26 осіб. Деяких людей можливо було ідентифікувати лише за можливостей ДНК-аналізу. Було проведено фахівцями більше 200 співставлень виділених ДНК-профілів, завдяки чому були встановлені особи постраждалих.

Таким чином, ми бачимо, що ДНК-експертиза під час війни – це важливий інструмент для ідентифікації людини. Одночасно їй притаманні ряд рис, таких як висока надійність, відносна швидкість, можливість одноразового зчитування ДНК-профілю з внесенням його до електронної бази та подальшої неодноразового співставлення. ДНК-аналіз є одним із самих перспективних напрямків розвитку судових експертиз.

Література:

1. Білоус В. В. Законодавче забезпечення генетичної ідентифікації в Україні: проблеми теорії і практики криміналістики. *Право і суспільство*. 2015. № 5-2. Ч. 3. С. 216–224.
2. Дяченко Н. М. Основні етапи розвитку молекулярно-генетичної експертизи в Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України. *Криміналістичний вісник*. 2011. № 1 (15). С. 165–169.
3. Кривда Р. Г. Використання аналізу ДНК у судовомедичних експертизах / Н. Е. Кожухова, Г. Ф. Кривда, Р. Г. Кривда та ін.; за ред. Ю. М. Сиволапа і Г. Ф. Кривди. – Одеса : ОДМУ, 2001. – 92 с.
4. Особливості збирання у досудовому провадженні біологічних слідів людини : метод. рек. / Фурман Я. В., Юсупов В. В., Котляренко Л. Т., Дмитрук Р. С. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 44 с.